ÉRTÉKEK MISZLÁN

Készítette: Nagy Istvánné (Nagy Mária)

Miszla Helytörténeti és Értékőrző Alapítvány

2021

Tartalom

RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉG 3
ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG 3
Református templom és lelkészlak 4
Evangélikus templom 4
Római katolikus templom 5
Kúriák 5
Keresztek, szobrok, emlékművek 7
ÉPÍTETT KÖRNYEZET 10
Polgármesteri hivatal 10
Könyvtár 10
Kultúrház 11
Egészségcentrum 11
Református közösségi ház 12
Ravatalozó 12
KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG 12
Borda József Helytörténeti Gyűjtemény 12
Galagonya Tájház 13
Pille 14
Partlakások 15
Népi építészet 15
SZELLEMI ÉS TÁRGYI ÖRÖKSÉG 16
Kéziratok, könyvek 16
Miszla falu társasjátéka, Miszla feliratos kerámiák 17
Fotósorozat Miszláról 17
Régi térképek 19
TERMÉSZETI KÖRNYEZET 19
Löszképződmények 19
Miszlai tó 20

RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉG

A Miszlán talált régészeti leleteket nagyobb részben a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik, de a Borda József Helytörténeti Gyűjteményben is láthatók Miszlán talált bronzkori edények, köztük a legújabb egy **5 cm magas miniatűr edény,** amely 2015-ben került elő Miszlán szántás alkalmával. Kr. e. 1400-1800 közötti időszakból származik, gyermekjáték, vagy sírtartozék lehetett. A miszlai leletek között található őskori, kelta kori, népvándorlás kori tárgy, többek között bronz karperec, vas fibula, vasgyűrű, vas beretvakés, vas lándzsacsúcs. Legértékesebb lelet az 1920-ban és 1922-ben előkerült, V. századi női temetkezésből származó gót sírlelet. A sírból kengyelfibulák, sugaras hátú tükör és borostyánnyaklánc kerültek elő.

ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG

Református templom és lelkészlak

Az utca felől fallal kerített késő barokk stílusú egyhajós templom kontyolt nyeregtetővel épült, építtetője nemeskéri Kiss Sándor. Felszentelték 1791-ben. Stukkódíszes síkmennyezetet és a hajó mindkét végében faragással díszített fakarzatot láthatunk. Berendezése a 18. század végéről való.

Orgonáját Országh Sándor készítette 1869-ben. A templom elé kőtornyot emeltek 1808-ban. A toronysisakon 1870-es évszám, amely a torony, a templomtető és a boltozat akkori átalakítására utal. A templommal egykorú a mellette álló téglalap alaprajzú, felülkontyolt nyeregtetős lelkészlak. Kerti homlokzatának középtengelyében nyílik a bejárat, amelynek dísze a pilléres, mellvédes, kontyolt nyeregtetős portikusz. A templomot 1995-1996-ban kívül-belül felújították. Műemléki védelem alatt áll.

Evangélikus templom

Az evangélikus templom 1953-ban épült az evangélikus imaház helyére. Bucsli Ádám helyi kőművesmester mellé a segédmunkát a hívek szolgáltatták. Az új templom akár 100 fő befogadására is alkalmas. 1999-ben külső felújítást végeztek az épületen.

Római katolikus templom

A Szentháromság tiszteletére emelték a műemléki védelem alatt álló barokk stílusú templomot. A hajó keleti része és a szentély középkori eredetű, feltehetőleg az e helyen álló régi templom maradványa, amelynek csontkamráját 1995-ben találták meg a régészek. Ezt a régi templomot újították fel, bővítették, magasították 1754-ben, nemeskéri Kiss Sándor, Miszla egykori földesura támogatásával. A templom déli oldalán kontyolt nyeregtetős oratórium, északi oldalán kontyolt nyeregtetős sekrestye található. Az oratórium falában nemeskéri Kiss János (1752-1808) és felesége, Forintosházy Forintos Jozefa (-1829) nyugszanak vörös márvány sírkőlapok mögött. A hajó csehsüveg, a szentély fiókos dongaboltozatú, félkupolás. A torony alatt a hajóba nyíló falazott orgonakarzatot láthatunk. Orgonáját a Rieger testvérek készítették 1901-ben. A keresztelőkút copf stílusban készült a 18. század végén. Külső vakolattal újították fel 2016-ban.

Kúriák

A Miszlát birtokló nemesi családok két, külső megjelenésében klasszicizáló kúriát is építettek a faluban. Az építés feltehetőleg a nemeskéri Kiss család nevéhez köthető. A fiumei kormányzó, nemeskéri Kiss Pál (1799-1863) volt a Kissek közül a kúriák utolsó tulajdonosa, halála után unokaöccse, báró Inkey Nándor (1829-1891) örökölte azokat, akinek leszármazottai az 1940-es évekig éltek Miszlán. Jelenleg mindkét kúria magántulajdonban van.

A falusiak által **„főső kastélynak”** nevezett kúria az 1700-as évek végén épült. Gyönyörűen felújított épületében a **Miszla Art Kulturális Központ és Alkotóház** működik, amely kortárs képző-és zeneművészek számára nyújt hátteret művészi tevékenységük folytatásához, mesterkurzusok, művésztelepek, alkotótáborok szervezésével, nyugodt, harmonikus környezetben.

A „főső kastély” melléképületeként épült 1820-ban a **gabonatároló magtár**. A kastélyhoz hasonlóan, amelyet 2010-ben nyitottak meg, a magtár is megújult. Helyreállítása 2015-ben fejeződött be az épület sajátos karakterjegyeinek megtartásával. A kétszintessé alakított épület **Gabonás Magtár Panzió** néven szálláshelyként működik, de tágas terei kisebb események, rendezvények befogadására is alkalmasak.

A **„belmajori kastély**” az 1800-as évek elején épült kéttraktusos alaprajzi típusban. A téglalap alakú épületben a helyiségek két sorban helyezkednek el. A négyoszlopos portikusz márványfeljárót takar, a finom díszítések igényes építészre vallanak. A kúria virágkorát a reformkorban élte. Homlokzata hatalmas angolparkra nézett, amelyet különleges fákkal, bokrokkal, virágokkal beültetett kanyargó ösvény tagolt. Jelenleg **Gledicsia Kúria** néven szálláshelyként működik.

Keresztek, szobrok, emlékművek

A falu központjában a három utca találkozásánál álló **Mária keresztet** a Mária Társulat állíttatta 1897-ben. Rajta a megfeszített Krisztus, alatta Szűz Mária szobor. A **Brandt-kereszt** a szájhagyomány szerint azon a helyen áll, ahol valaha egy fiatalembert megöltek.

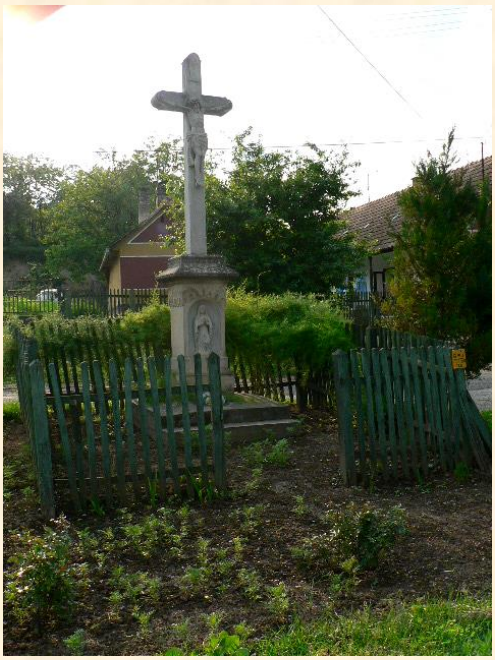

Mária kereszt

Brandt-kereszt

Kereszt a Böcskör tetején

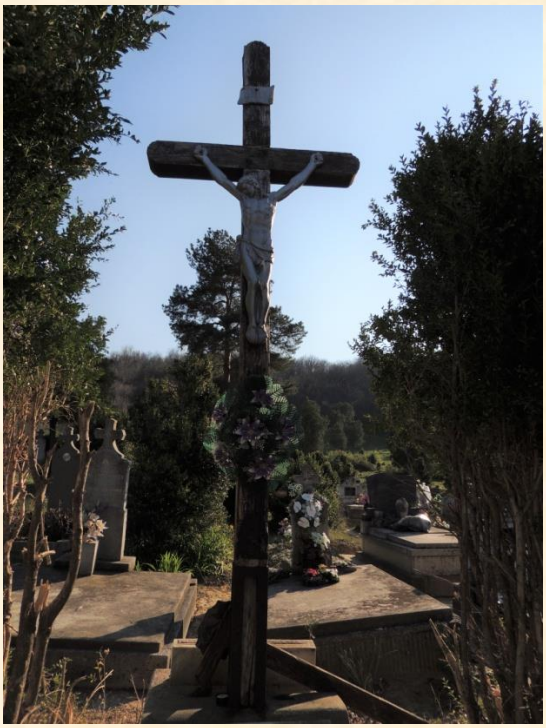

Kereszt a temetőben

A Böcskörnek nevezett domb tetején a fák közt magasodik az a hatalmas kőkereszt, amelynek valamikori funkciója a kálvária-járás volt, s amelynek felirata a Bibliából idéz: „Atyám, hálát adok néked, hogy meghallgattál engem.” (Jn 11:41) „Én vagyok a világ világossága, aki engem követ nem jár sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.” (Jn 8:12). A templomkertben található késő barokk **Szent Flórián szobrot** 1810-ben emelték, a **Szent Vendel szobrot** 1903-ban állíttatta a miszlai Fazekas Mihály és Barna Julianna. A közelben emelkedő **Szentháromság szobrot** (1799) a nemeskéri Kiss család állíttatta. Nepomuki Szent János szobra (1794) a patakparton áll.

Szent Flórián

Szent Vendel

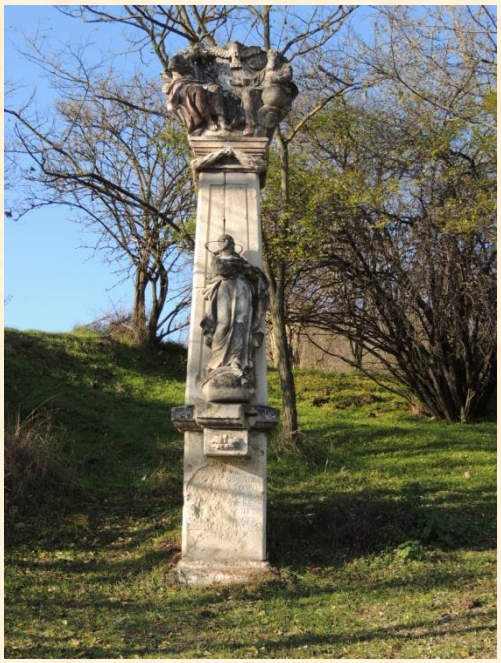

Szentháromság szobor

Nepomuki Szent János

Dr. Martin József magyar királyi gazdasági főtanácsos, aki Bikádon kastélyt építtetett és mintaértékű gazdaságot vezetett 1936-ban ajánlotta fel Miszla községnek az első világháborúban elesett 62 miszlai katona nevét megörökítő emléktáblát, amely az akkori tanácsháza falára került. A Millennium évében, 2000. szeptember 9-én avatták fel a két világháborúban elesett **miszlai hősök emlékművét**, amelyre rákerült az 1936-os emléktábla, és mellé a második világháborús hősök táblája. Így az emlékmű összesen 107 elesett miszlai katona nevét tartalmazza.

A hősök emlékműve a Hősligetben

Nemeskéri Kiss Pál (Miszla, 1799-Miszla, 1863) császári és királyi kamarás, a fiumei szabadkikötő és a tengermellék kormányzója 1837-1848 között. Tetemes segítséget nyújtott a miszlai református parókia építéséhez. 1842-ben vásártartási jogot kért Miszlának. Miszlán téglaégetőt, olajütőt és pálinkafőzdét működtetett. A selyemtenyésztést Miszlán is meghonosította. Miszla mezővárosi rangját (1843-1886) neki köszönheti. Csapó Idát vette feleségül, aki kisdedóvót alapított Miszlán 1847-ben. Gyermekük nem született. Kiss Pál sírja a miszlai fenyvesben található. Kívánsága szerint ott temették el, ahol a lova megbotlott. **Kiss Pál emléktáblája** a katolikus templom falán látható.

ÉPÍTETT KÖRNYEZET

Polgármesteri hivatal

A polgármesteri hivatal épületén 2021-ben teljes külső-belső felújítást végeztek.

Könyvtár

A miszlai **Könyvtári Információs és Közösségi Hely** közel 4000 kötettel várja olvasóit. Asztali számítógépek és laptopok is a használók rendelkezésére állnak, WIFI-vel kapcsolódva a világhálóhoz. A zenekedvelők fejhallgatót, a csevegni vágyók webkamerát is használhatnak.

Térítés ellenében lehetőség van fénymásolásra, nyomtatásra egy multifunkciós eszközzel. A könyvtár modern, kulturált, barátságos környezete kényelmes teret ad akár a gyermekek, akár az idősebbek összejöveteleihez. Megfelelő helyszín az ünnepekhez kapcsolódó kézműves foglalkozások, közös játékok, kisebb előadások megtartásához. Utóbbiakhoz használható a TV, a könyvtár projektora vetítővászonnal és egy mini-HIFI torony is. Az egykor postaként szolgáló épület teljes felújítása 2019-ben készült el.

Kultúrház

A **Kultúrház** épülete 1940-ben épült leventeotthon céljára. A katonai előképzést végző Levente Egyesület Miszlán is megalakult és a háború kitöréséig működött. Érdekesség, hogy a miszlai leventék hajdani zászlaját a Millennium évében egy elszármazott család visszaadta a településnek. A zászló hímzését az 1940-es évek elején kezdték, de a háború miatt a hímzés befejezetlen maradt. Az épület a leventeképzés megszűnésével kultúrotthonként működött tovább. A 2020-ban kívül-belül szépen felújított épület jelenleg is a miszlai kulturális események legfőbb helyszíne.

Egészségcentrum

A falu főterén álló **egészségcentrum** 2002-ben épült az egykori tanácsháza helyén. Az épületben kapott helyet az orvosi rendelő és egy közösségi terem, amely a miszlai nyugdíjas klub összejövetelei mellett kisebb események, hivatalos rendezvények, vagy családi összejövetelek helyéül is szolgál. 2020-ban az épület megújult külsőt kapott s belső terei is megszépültek. Az épület mögötti zöld területen alakították ki a falusi **focipályát**, valamint a kisgyerekeknek többféle játékkal, hintával, csúszdával felszerelt **játszóteret.** A tágas, füves terület a falu szabadtéri eseményeinek lebonyolításához kiváló helyszín.

Református közösségi ház

Az egykori református iskola épületének egyik termében református imaház működik, ahol a megfogyatkozott számú hívek vasárnaponként összegyűlnek. A 2019-ben kívül-belül felújított épület egyik szárnyában vendégházat alakítottak ki, amely turistacsoportok elszállásolására is alkalmas.

Ravatalozó

Miszla temetője a Hősligeten keresztül közelíthető meg. Itt még látható néhány fejfa, amelyet egykor az elhunyt katonák emlékére állíttattak szeretteik. A hősök emlékművén 107 miszlai katona neve olvasható. A temetőben viszonylag elkülönítve állnak a katolikus és a református sírok. A temető központi építménye a kereszt és a szépen felújított ravatalozó padokkal körülvéve.

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG

Borda József Helytörténeti Gyűjtemény

A település egykori tanítójáról elnevezett **Borda József Helytörténeti Gyűjtemény** az egykori óvoda épületében 2013 óta két teremben őrzi a paraszti hajlékok jellegzetes berendezési és használati tárgyait, a miszlai viselet darabjait, a paraszti gazdaságok és háztartások eszközeit, valamint a falu történetével kapcsolatos írásos és tárgyi

emlékeket, Miszlán előkerült régészeti leleteket. A gyűjtemény kuriózuma egy a faluról készült fotósorozat, amelyet Kovách Aladár néprajzkutató készített 1909-ben. Különlegesség a falu egykori közvilágításából megmaradt és életre keltett két utcai lámpa az 1920-as évekből. Valamint a kontyra helyezett jellegzetes fejdíszt, a pilléket bemutató tárló. Két babán kerül bemutatásra a miszlai katolikus és református nők eltérő viselete. Előbbiek a réklit, blúzt a szoknyán kívül hordták, a menyecske fejére pille került, utóbbiak a szoknyába betűrve viselték a felső ruházatot és fejükre kasmír kendőt tettek, amit jellegzetesen kötöttek meg a kontyon.

Galagonya Tájház

A **Galagonya Tájház** épülete a 19. század végén épült. A háromosztatú házhoz istálló, pajta, kamra, ólak csatlakoznak. A vertfalu parasztház ollóágasos, szelemenes tetőszékkel épült, amelynek héjazata nád. A födém viklis, szalmapólyás. Az épület padlózata döngölt föld. A parasztház magán hordozza a népi építészet táji jellegzetességeit is, helyi védelem alatt áll. A helyben gyűjtött és megőrzött tárgyakkal megjeleníti Miszla hagyományos tárgyi kultúráját, berendezésével reprezentálja a

településen élők életmódját, lakáskultúráját egy meghatározott időszakra, az 1930-40-es évekre és a kisparaszti társadalmi helyzetre vonatkozóan. A tájház melléképület-együttesének felújításával egy fedett, részben nyitott tér jött létre, amelyben nemcsak újabb kiállítóterek kaptak helyet, de alkalmas kisebb közösségépítő alkalmak,

összejövetelek, rendezvények lebonyolítására. A tájház kulturális, hagyományőrző-és gasztronómiai rendezvényeivel a találkozások helyszíneként, a hagyományok portájaként üzemel 2018-as megnyitó ünnepsége óta. A porta deszkakerítése egyedi értéket képvisel. A tájházat működtető Miszla Helytörténeti és Értékőrző Alapítvány munkáját anyagilag is támogatók névtáblái kerültek rá.

Pille

A Kapos-Koppány mente falvaiban, így Miszlán is a viselethez tartozott a pille, a katolikus menyecskék kontyra helyezett fejdísze. A környék falvaiban használatos pillék anyagukban, formájukban kissé eltértek egymástól, így a hozzáértő könnyedén felismerhette egy búcsúban vagy vásárban, hogy melyik menyecske melyik településről érkezett. A pille a kontyra vagy kontydobozra kötött selyem vagy kasmír kendőből alakult ki. A kendő sarkait díszítették csüngőkkel, rojtokkal, hímzéssel. Ez volt a „lógós pille”. Később ennek a szárnyába keménypapírt helyeztek, ezzel a szárny egyre jobban közelített a vízszintes fekvéshez. Az 1930-as évek közepétől a menyecskék ünnepi ruhája általában kasmírból készült, így ettől kezdve a pille bevonatát is kasmír alkotta. A pille ünnepi típusa, a flitteres, az 1940-es évektől jelent meg. A pille bevonata lehetett még taftselyem, szatén, brokát, amely alkalmazkodott a ruha színéhez. A pillét díszítették hímzéssel, gyöngyökkel, rátétekkel. Viselése az első gyermek megszületéséig volt általános. A református menyecskék rózsás kasmír kendőt hordtak, amit jellegzetesen kötöttek meg a kontyon.

Partlakások

Miszla a dél-dunántúli partlakásos települések jeles képviselője. Szakirodalmi adatok igazolják, hogy a töröktől való felszabadulás után Miszla földbe vájt lakásokkal települt be újra. A falu első telepesei rácok voltak, akik a ma Kenderföldnek nevezett szűk völgyben, szurdikban telepedtek meg. Nevüket a Ráckútnak nevezett hely őrzi. A rácok előtt nem volt ismeretlen a löszpartokba fúrt barlanglakásokban való lét. A Fő utca és a Kis utca felett más-más jellegűek a löszhalmok. Míg az előbbi házai mögött hirtelen emelkedő löszfalak találhatók, a Kis utcán enyhén lejtő dombokat láthatunk. Ezek szántókat hordoznak a hátukon, míg a másik oldalon csak erdőket találunk. A falu majd minden házának kertjében valamikori partlakások szája fordul az utca felé. A Bikádi utcában kb. 30 méter magas löszdomb emelkedik a házak fölé, amelyet szinte

függőleges löszfal határol a házak udvara mögött. Itt találhatók a barlangi építmények legjellegzetesebb példái. A házak mögötti partfalban 4-5 üreg nyílik. Az egyiket használták lakásnak, a mellette levő a nyári konyha volt kemencével, majd a baromfiólak és a füstölő kamra következett.

Népi építészet

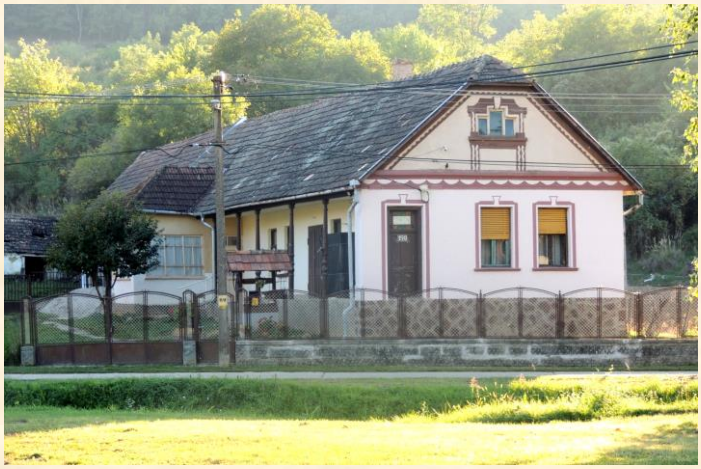

A faluképet egységessé tették és sokáig uralták a két vagy többosztatú, tömésfalú, zsúp-vagy nádtetős hosszú házak. Lakóterük folytatásában padlásfeljáró, tároló, istálló, pajta. Miszlán igen elterjedt volt a csonkolt nyeregtető. A csonka kontyos forma új épület építésekor és a régi felújításakor is megmaradt. A hosszú

házak oldaltornácosak, amit gádernak, pitvarnak hívnak. A tornácok oszlopai fából, kőből egyaránt készültek. A valódi tornácokat az utca felé lélekajtó zárta le, amely lehetett egy-vagy kétszárnyú, felül színes ólomüveggel beüvegezett, amelybe a ház építési dátuma van belecsiszolva. Ez az évszám az oromfalra is kerülhetett. A házak homlokzatkialakítására kezdetben jellemző volt a faragott széldeszkás faoromzat, később a téglaoromzat, amit kidomborodó mintázattal díszítettek vagy színes vakolattal emeltek ki. A szőlőhegyek régi és újabb présházai is ugyanazokat a jegyeket hordozzák, mint a házak, azaz csonka kontyos tetőt faoromzattal, díszes, faragott széldeszkával, utóbbiakat a pincéken leginkább zöldre festették.

SZELLEMI ÉS TÁRGYI ÖRÖKSÉG

Kéziratok, könyvek

Miszla történelmével, néprajzával, vallási életével kapcsolatosan több kézirat született, amelyeknek egy része a www.miszla.hu oldalon olvasható. A falu monográfiája *Miszla olvasókönyve* címmel jelent meg 2007-ben. *Miszla képeskönyve* (2011) a település lakóitól gyűjtött korabeli fényképekkel tárja elénk Miszla régmúltját.

Kéziratok: *Mayer Gyula: Miszla (1974), Pintérné Kövecses Irén: Felekezeti élet Miszlán (2004), Nagy Istvánné: Szógyűjtemény Miszla nyelvéből (2008), Nagy Istvánné: Miszla temetői (2020), Mező János: Visszaemlékezések (2019)*

Miszla falu társasjátéka, Miszla feliratos kerámiák

Miszla népi társasjátéka *Múltbanéző* címmel született meg a **Miszla Helytörténeti és Értékőrző Alapítvány** jóvoltából. A jobban felnőtteknek szóló társasjáték a paraszti múltba repíti vissza a játékosokat. A játéktábla 365 mezőjén felidéződik Miszla történelme, a miszlaiaknak megélhetést adó gazdasági munkák mozzanatai, eszközei, az év jeles napjai, népszokások, népbabonák, népköltészeti alkotások, tájnyelvi elemek és a falu természeti környezete is. A játék egyedi, amelyben miszlaiak az események, a helyek, a nevek és soha nem ismétli önmagát. Szintén az alapítvány jóvoltából készülnek Miszla felirattal, többféle formában, színben és mintával - a tájegységre jellemző motívumokkal is - azok a kerámiák, amelyek Miszla nevét hivatottak népszerűsíteni.

Fotósorozat Miszláról

Kovách Aladár néprajzkutató 1909-ben járt Miszlán. Az általa készített 16 db fotóból álló dokumentáció páratlan forrásanyag. Az eredeti fotókat a Wosinsky Mór Megyei Múzeum őrzi, a felnagyított fotómásolatok a Borda József Helytörténeti Gyűjteményben tekinthetők meg. A fotók hiteles képet adnak a partlakásos építményekről. Megmutatják a miszlai házak és az udvarok gazdasági épületei népi építészetének jellegzetességeit (üstökös tetejű ház, ágasfás-szelemenes ház, csonkakontyos ház, kéménynélküli ház). Kovách Aladár falusi életképeket, tájképet is készített, és egy nagycsaládot is lefényképezett, amely fotó és a többi embereket is láttató fényképe megmutatja a különböző korosztályok akkori viseletét is.

Miszla (1909)

Régi térképek

A **Borda József Helytörténeti Gyűjtemény** több értékes térképet őriz. *Miszla község utczáinak szabályozási térképe* 1892-ből való. Különlegessége, hogy rajta az egyes telkeknek nem a helyrajzi száma van feltüntetve, hanem a tulajdonosának neve. *Miszla Tolna vármegyei nagyközség kataszteri térképének kivonata* 1888-ban készült. Csak a közigazgatásilag Miszlához tartozó Bikád település térképadatait tartalmazza.

TERMÉSZETI KÖRNYEZET

Löszképződmények

Miszla a Hegyhát települése. A Hegyhát tengerszint feletti magassága 200-220 méter, alapja ősi gránithegység, amely a földtörténet harmadidőszakában a mélybe süllyedt és helyét tenger foglalta el. A Pannon-tenger visszahúzódása után a terület szárazulattá vált és felszínén lepusztulási és felhalmozódási folyamatok váltották egymást. A jégkorszak utolsó harmadában megkezdődött a löszképződés és vele egyidejűleg erős kéregmozgások hatására a terület feldarabolódott. A lösztakaró 20-50 méter vastagon települ. Miszlán a magasra kiemelt hátakat keresztülszelő löszmélyutak és a meredek lejtőket beréselő löszszurdikok jellegzetesek. A domboldalakon szubmediterrán jellegű löszgyepek húzódnak értékes növényfajokkal. A természetes erdők gyertyános-cseres-tölgyesek. Az akác térhódítása nagy méreteket öltött. A

legjellemzőbb cserje a galagonya. Özönfajként van jelen Miszla környékén a vaddohány és a bálványfa. Miszla minden dombján löszbe vájt egykori pincék sorakoznak.

Miszlai tó

A Miszlai tó a falu határában, erdős völgyben, dombok között található. A patak felduzzasztásával keletkezett tavat sűrű, védett ősnádas öleli körbe. Területe közel 10 hektár. A víz mélysége 150-200 cm. Páratlan természeti környezete magával ragadó. Turisztikai vonzerőként való hasznosítása Miszla kitörési pontja lehet.